

Journal of Recreation and Tourism Research

Journal homepage: www.jrtr.org
ISSN:2348-5321

KIRSAL TURİZM KAPSAMINDA ÇİFTLİK TURİZMİ VE RİZE İLİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ

Sibel SÜ ERÖZ^a,

Mesut BOZKURT^b

^aKırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Yrd. Doç. Dr. (sibeleroz@hotmail.com)

^bÇanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gelibolu Piri Reis MYO, Yrd. Doç. Dr. (mesutbozkurt59@hotmail.com)

ÖZET

Son yıllarda gerek dünyada gerekse ülkemizdeki turizm eğilimlerine bakıldığında seyahat edenlerin turizmden beklentilerinin değişim göstermekte olduğu görülmektedir. Endüstrileşmenin getirdiği yaşam biçimi, gittikçe artan çevre kirliliği, hızla gelişen teknoloji vb. unsurlar insanları kalabalık ve alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaştırarak doğayı yeniden keşfetmeye yönelmekte bununla birlikte alternatif turizm türlerinden olan kırsal turizm uygulamaları gittikçe önem kazanmaktadır. Çiftlik turizmi de sanayileşmiş şehirlerde-ülkelerde yaşayan insanlara rahatlama, doğayla baş başa olma imkanı sağlamaktadır (Yılmaz, 2008: 111). Rize de sahip olduğu eko sistem ile oldukça önemli bir turizm destinasyonudur. Bu bağlamda; çalışmanın ana konusunu da kırsal turizm uygulamalarından biri olan çiftlik turizminin Rize ilindeki uygulanabilirliği oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kırsal turizm, çiftlik turizmi

RURAL TOURISM CONTEXT FARMLAND AND RİZE APPLICABILITY ABSTRACT

In recent years, while tourism trends in the world and in our country are examined, it can be seen that the expectations of travelers from tourism are changing. The facts such as the life style caused by industrialization, increasing environmental pollution, rapidly growing technology etc. are cause humans to move away from crowded and usual tourism centers and re-discover the nature. At the same time, the rural tourism, one type of alternative tourism, is becoming increasingly important. Farm tourism is also relaxes and provides an opportunity to be alone with the nature to the humans who are living in industrialized cities-countries (Yılmaz, 2008: 111). Rize is also an important tourism destination with its eco-system. In this context, the main subject of the study is applicability of farm tourism, which is one of the practices of rural tourism, in the city of Rize.

Keywords: rural tourism, farm tourism

GİRİŞ

Günlük, haftalık ve yıllık çalışma sürelerinin azalması, çalışma hayatının kısaltılması (emeklilik uygulamaları), ortalama yaşam süresinin artması, gelir düzeyindeki artış, teknolojik gelişmeler, kentleşme, eğitim ve kültür düzeyi, çevre ve sağlık bilincinin artması vb. nedenler (Türkey, 2009: 252) dünyada seyahat endüstrisinin gelişmesine katkıda bulunan unsurlardır.

Ayrıca R.N. Kaul (1985 aktaran: Ray ve Das, 2012: 12), seyahat etme sebeplerinden birisinin de bir kişinin başka insanlar, bölgeler ve ülkeler hakkındaki bilgilerini genişletmek, kültürleri, gelenekleri yaşam tarzlarını anlamak ve onlar hakkındaki meraklarını gidermek olduğuna vurgu yapmaktadır. Tüm bu unsurların etkisi ile dünyada seyahat edenlerin sayısının Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre 2012 yılı itibarı ile 1 milyar 35 milyona ulaştığı görülmektedir. 2014 yılının Temmuz ve Ağustos ayları arasında dünyada uluslararası seyahat edenlerin 781 milyona ulaştığı ve bu sayının 2013 yılının aynı periyoduna göre 36 milyondan daha fazla olduğu görülmektedir. UNWTO'nun 2010-2020 arası uzun dönem tahminine göre her yıl için % 3.8'lik bir artış öngörüldürken 2014 yılının bütünü için uluslararası turist sayısında % 4 ile % 4.5 oranında artış beklenmektedir (www.mkt.unwto.org).

Son on yılda ülkemize gelen turist sayıları ve harcamalarına bakıldığında da turizm gelirleri ve ziyaretçi sayılarının ortalama harcama miktarı ile birlikte gittikçe artan bir seyir izlediği görülmektedir.

Tablo 1. Yıllar İtibarı İle Yabancı Turist Sayısı ve Harcamaları (2004-2013)

YILLAR	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ZİYARETÇİ SAYISI	ORTALAMA HARCAMA (\$)
2004	17 076 606	20 262 640	843
2005	20 322 112	24 124 501	842
2006	18 593 951	23 148 669	803
2007	20 942 500	27 214 988	770
2008	25 415 067	30 979 979	820
2009	25 064 482	32 006 149	783
2010	24 930 997	33 027 943	755
2011	28 115 692	36 151 328	778
2012	29 007 003	36 463 921	795
2013	32 310 424	39 226 226	824

Kaynak: www.tursab.org.tr, 2014

Turizm ülkelerin ödemeler dengesine, kamu gelirlerine, tarım sanayi ve hizmetler sektörüne, kişisel gelire ve istihdama yaptığı katkıların yanı sıra günümüzde bölgesel kalkınmaya olan etkileri ve bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıkları gidermesi ile de son derece önemli bir konuma gelmiş bulunmaktadır.

Turizm ile bölgesel kalkınma politikalarının yakın ilişki içinde olduğu açıktır. Bunun en açık örneği,

AB tarafından onaylanan yapısal fonların içinde turizmi kapsayanların sayısının artmasıdır. Bunun yanında OECD Bölgesel Kalkınma Servisi tarafından yapılan ekonomik çalışmalarda turizm sık sık muhtemel bir kalkınma stratejisi olarak tanımlanması da turizmin bölgesel kalkınma ile ilişkisini ortaya koymaktadır (Sezer ve Çakır, 2009: 271).

Gerek dünyadaki turizm gelişimden daha fazla pay alabilmek gerekse Türkiye'ye yönelik artan turizm talebinin doğru yönetilip, turizmin dört mevsime yayılmasını sağlamak adına alternatif turizm çeşitleri ve stratejileri geliştirmek sektörün ana gündem konusu haline almıştır.

Türkiye'de kırsal turizmin önemi son yıllarda giderek anlaşılmaya başlanmış ve turizm politikaları içerisinde sıklıkla adı geçen geliştirilmesi gerekli alternatif turizm türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyadaki değişen tatil anlayışı ile birlikte insanların deniz-kum-güneş eksenli tatil anlayışlarından uzaklaşmaları, teknolojinin ve bilginin hızlı yayılımı vb. nedenlerle seyahat edenlerin farklı güdülerle tatil aktivitelerine katılmaları ve farklı deneyimler edinmek istemeleri, metropol şehirlerde artan betonlaşmanın ve kalabalıklaşmanın vermiş olduğu yorgunluğu daha sakin ve doğal ortamlarda atmak istemeleri vb. nedenler kırsal turizmin öncelikli olarak geliştirilmesini gerekli kılmakta ve öneminin daha da artacağına işaret etmektedir (Kodaş ve Sü Eröz, 2012: 170). Bu kapsamda yer alan çiftlik turizmi de sanayileşmiş şehirlerde-ülkelerde yaşayan insanlara rahatlatma, doğayla baş başa olma imkanı sağlamaktadır (Yılmaz, 2008: 111) ve dünyada son derece önemli bir kırsal turizm aktivitesi olarak görülmektedir. Literatürde çiftlik turizmi ile tarım turizmi, köy turizmi, köy pansiyonculuğu terimlerinin aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir.

Rize ilindeki konaklama tesislerinin yatak sayıları incelendiğinde toplam yatak sayısının Kalkınma Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı sitesinde 4299 (www.dokap.gov.tr), Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre 3267 (www.rizekultur.gov.tr) olduğu görülmektedir. Elde edilen her iki veri de Rize'deki otel yatak kapasitesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Çiftlik turizminin Rize'de uygulanabilirliği mevcut yatak kapasitesinin artırılmasına da katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı kırsal turizm kapsamında Rize ilinde çiftlik turizmi potansiyelini ve uygulanabilirliğini belirlemeye çalışmaktır.

Kırsal Turizm

Kentsel yaşamın giderek daha stresli ve baskıcı olması, deniz turizminin doğurduğu önemli çevresel olumsuz sonuçlar, kentlerdeki gürültü, insanların daha sakin ortamlarda dinlenmeye ihtiyaç duyması

kırsal turizmi geliştiren faktörlerden bazılarıdır. Bunların yanında eskiye dönüş, nostaljik amaçlar, ekolojiye ilgi ve kırsal turizmde kaybolmuş ya da keşfedilmemiş doğal ve kültürel çekicilikleri görme isteği de insanları kırsal turizme iten nedenlerdendir (Kodaş ve Sü Eröz, 2012: 173).

Kırsal turizm ile ilgili tanımlara genel olarak bakıldığında; “kitle turizmi şeklinde olmaksızın her zamanki alışılmış çevre dışında eğlence, iş vb. diğer amaçlar için (ziyaret edilen yerde geçimini sağlayacak faaliyetlerde bulunulması hariç) kırsal alanlarda seyahat edenlerin ve konaklayanların yapmış oldukları aktiviteler” (European Commission, 1998: 24), “kırsal kültürün ürünün önemli bir bileşeni olduğu bir terim” (UNWTO, 2004: 9 aktaran: Mihailovic ve Moric, 2012: 268), “tarımsal ya da şehirleşmemiş alanlarda yer alan geniş bir yelpazeyi kapsayan çekicilikleri ve faaliyetleri kapsayan kırsal deneyimler” (Irshad, 2010: 5) olarak ifade edildiği görülmektedir.

Sürdürülebilir, çok fonksiyonlu faaliyet olarak kırsal turizm, yerel kaynaklara ve ilgili geleneksel tarım, kültür ve doğal kaynaklara dayalı, kırsal alanlarda çoklu kullanım alanları nedeniyle çok sayıda olumlu deneyimleri sağlaması nedeniyle Avrupa ülkeleri tarafından tavsiye edilmektedir (Mihailovic ve Moric, 2012: 268).

Çiftlik Turizmi

Amerikan Tarım Bürosu Federasyonuna göre (2004); çiftlikte, hayvan üretme çiftliği ya da tarımsal bitki üretiminde çalışarak ziyaretçilerin eğlenmesi ile yürütülen sahibine gelir getiren işletmeleri ifade eden bir terimdir (Schilling, Marxen, Heinrich ve diğ. 2006: 8, Topcu, 2007: 26).

ABD Tarım, Doğal Kaynakları Koruma Bakanlığı (2004), çiftlik turizmini, bir çiftlikte ya da hayvan üretme çiftliğinde çeşitli aktivitelere katılarak tarım deneyimi ile eğlenme olarak tanımlamaktadır. Tarım turizmi işletmeleri, yatak ve kahvaltı, belirli bir ücret karşılığında balık tutma ya da avlanma, kendi meyve ve sebzeni toplama, çiftlik marketleri ve daha pek çok aktiviteyi içermektedir ((Schilling, Marxen, Heinrich ve diğ. 2006: 8)

Çiftlik turizmi, kırsal turizm çerçevesinde güçlü bir çevre unsuru ile ele alınan bir turizm şeklidir. Çiftlik turizmi ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır fakat genel olarak çiftlik sahibi ile birlikte çiftlik işlerini yapabileceği olanağı olan çiftliklerde gerçekleştirilen turistik faaliyetler temeline dayanmaktadır. Çiftlik sahipleri açısından turizm kendi temel işlerini tamamlayıcı nitelik taşımaktadır. Bu şekilde çiftlik turizmi bir boş zaman etkinliği olduğu kadar ayrıca bölgenin iş ve yaşam stilini öğrenmeye yönelik doğada gerçekleştirilen bir eğitimidir (Leco, Perez, Henandez ve diğ. 2013: 255).

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak çiftlik turizmini; “yerli ya da yabancı turistlerin bir

çiftlikte hem tarım hem de hayvancılığın diğer turizm ürünleri ile birleştirilerek aynı anda kullanılmasını sağlayan bunun yanı sıra bölge halkına ekonomik yönden ek bir gelir sağlarken kültürel tanıtımına da katkıda bulunan bir turizm şeklidir” şeklinde tanımlamak mümkündür.

Tarım ya da hayvan üretme çiftliklerinde tatil kavramı North Dakota’da 19. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. İlk çiftlikler 1880 yılında işletilmeye başlanmıştır. 1949 da yayımlanan ilk çiftlik tatili broşürlerinde turistler tarafından kabul görmüş çiftlik imkanları listelenmiştir (Holdnak ve Gray, 2000: 147). Çiftlik turizminin faydaları anlaşıldıkça bu sayı artmıştır. Günümüzde Avrupa da EuroGites - Avrupa Çiftlik ve Köy Turizmi Federasyonu 28 ülkeden 100.000’ nin üzerinde tesisle seçim yapma imkanı tanımaktadır (www.eurogites.org).

Çiftlik turizminin, bulunduğu bölgeye sosyo-kültürel, ekolojik, ekonomik ve politik yönden pek çok etkisi bulunmaktadır. Bu etkiler aşağıda belirtilmektedir; (Uygur ve Akdu 2009: 152-153).

Çiftlik Turizminin Sosyo- Kültürel Yönden Etkileri:

- Yiyecek üretimi ve doğal yöntemler ile ilgili bilgi sağlar.
- Çevreye ilgi artar.
- Modern yaşam ve yiyecek üretimine karşı eleştirel davranışların ortaya çıkmasına neden olur.
- Çocuklara hayvanlar ile iletişim kurma fırsatı verir.
- Sosyal ilişki ve kültürel değişimlerin artmasını sağlar.
- Çiftçiler için dünyaya bir pencere açar.
- Çiftçilerin anlayışlarının gelişmesine yardımcı olur.
- Kırsal bölgelerdeki problemlerin farkındalığını artırır.
- Çiftlik Turizminin Ekolojik Yönden Etkileri:
 - Ekolojik ürün üretimine yardımcı olur.
 - Yerel kaynaklardan yararlanır.
 - Az enerji kullanımını gerektirir.
 - Çevre üzerinde fiziksel etkisi oldukça azdır.
 - Tarımsal, kültürel ve geleneksel çevrenin korunmasına yardımcı olur.
 - Biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olur.

Çiftlik Turizminin Ekonomik Yönden Etkileri:

- Yerel finansal kaynakları seferber eder.
- Kırsal ekonomiyi çeşitlendirir ve dengede tutar.
- Piyasa değişikliklerine karşı esneklik sağlar.
- Yeni iş fırsatları doğurur.
- Çarpan etkisi ile diğer ekonomik sektörlerle katkıda bulunur ve dengeler.

- Çiftlik ürünlerini satma yoluyla ek gelir sağlar.
- Kesintisiz, doğrudan kullanılabilir gelir sağlar.
- Kadınlar için iş yaratır.
- Yurtiçi harcamalar yoluyla ulusal ekonomiyi destekler.

Çiftlik Turizminin Politik Yönden Etkileri:

- Çevresel bölgeleri destekler.
- Göçü azaltır.
- Alt yapı tedarikini destekler.

Çiftlik turizmi kapsamında sunulan imkanlar ise, konaklama hizmetleri, eğitsel faaliyetler, özel günler ve şenlikler, doğrudan satışlar, dışarıda düzenlenen aktiviteler, sertifikalı çiftçi pazarları, tüketici destekli tarım vb. şekillerde olabilmektedir (Zurnacı, 2012: 66).

Konaklama Hizmetleri

Konaklamalar kısa (günübirlik, hafta sonu) veya uzun (genelde 1 haftadan fazla) süreli olarak gezi, piknik, hafta sonu tatili, kırsal alanda düğün törenleri, yıldönümleri kutlama, balayı, eğitim-öğretim alma, kırsal alanda yaşama gibi amaçlarla yapılır. Çiftlik faaliyetlerine katılmak veya sadece gezip görmek ve vakit geçirmek üzere gerçekleştirilir.

Kısa süreli konaklama:

- Oda ve kahvaltı
- Çiftlik evinde oda
- Pansiyonlar
- Özel konaklama evleri

Uzun süreli konaklama:

- Çadırli kamp alanları
- Gençlik kamp alanları
- Yaşlı/Emekli evleri (kiralama)

Konuk çiftçi:

- Çiftlikte kalma, hayvan yemleme, hasat, ekim, dikim vb. iştirak karşılığı çiftlik evinde konaklama

Eğitsel faaliyetler

- Organize turlar
- Okul grupları, büyük grupları, tur grupları

Tarımsal eğitim programları:

- Yetiştiricilik, ekim, dikim, bakım, gübreleme, ilaçlama, mekanizasyon,
- Teknik eğitim turları

Doğa eğitimi programları:

- Doğal yaşam, kırsal yaşam, bitkiler, hayvanlar
- Demonstrasyonlar
- Ürün tanıtım programları,
- Peynir yapımı, reçel yapımı, bal işleme,
- Şarap, bira yapımı, el sanatları
- Ekzotik-kültürel-sportif turlar
- Tarım tarihi
- Tarihi çiftlik ve binalar

- Ekzotik hayvanlar
- Hayvan eğitimi, binicilik

Özel günler ve şenlikler

- Hasat günleri/şenlikleri
- Ürün festivalleri
- Kırsal müzik ve halk oyunları, şenlikleri
- Özel günler ve tatil kutlamaları
- Kermesler

Doğrudan Satışlar

Taze veya işlenmiş gıda (un, kırma, ezme, tarhana, marmelat, turşu, konserve, bal, pekmez, reçel, kurabiye, tatlı, şarap, kuru veya tütülenmiş gıda, baharatlar), mum, el işlemleri, ağaç işlemleri ve diğer hediyelik eşyalar satışlarıdır. Bu satışlar doğrudan üretici tarafından aşağıdaki şekillerde yapılır.

Çiftlikte satışlar:

- Çiftlikte ürün satışları
- Kendin topla satışları
- Ağaç/parsel kirala satışları

Çiftlik dışı satışlar:

- Yol kenarı tezgahları
- Tarımsal/kırsal el işleri/hediyelik eşya dükkanları
- Şenlik, fuarlar
- Çiftçi pazaryerleri

Dışarıda Düzenlenen Aktiviteler

- Kamp kurma/piknik yapma
- Yaban hayatı izleme ve fotoğraf çekme
- Okçuluk
- Çim kayağı
- Kaya inişi
- Doğa yürüyüşü

Sertifikalı Çiftçi Pazarları

Sertifikalı çiftçilerin kendi yetiştirdikleri ürünleri satmak için tahsis edilmiş pazar yeri türüdür. Bu pazar yerlerinde yetiştiriciliği yapılan ürünler dışında diğer tarımsal ürün ve gıdalar ile tarımsal olmayan malların satışı da yapılabilir. Sertifikalı Çiftçi Pazarları'nın kuruluş ve işleyişi yönetmeliklere ve pazar gereksinmelerine göre düzenlenmektedir.

Tüketici Destekli Tarım

Çiftçiler ile tüketici grupları arasındaki ortaklığa dayanır. Tüketiciler, belli ürünleri, kalite ve yetiştirme özellikleri itibarıyla tanımlar. Çiftçi tüketicinin istediği ürünleri yetiştirir ve tüketiciler belirlenen ücretle satın alırlar. Bu iş çiftçi grupları veya tüketici grupları tarafından organize edilebilir. Çiftliklerde uygulanan tarım turizmi modelleri; ek işletme modeli, tümleyici işletme modeli, tam işletme modeli şeklinde üçe ayrılmaktadır (Zurnacı, 2012: 66).

Ek İşletme Modeli

Tarım turizminde ek işletme modeli çiftliğin çok az düzeyde turizm faaliyetlerine katılmasıdır. Örneğin, bir hayvancılık işletmesi hayvansal üretim hakkında bilgi vermek üzere ayda birkaç defa okul grubu ziyaretlerine açılabilir. Ek modeldeki işletmeler ayrıca işletmelerinde konuk çiftçi ağırlayabilirler.

Tümleyici İşletme Modeli

Çiftliklerin gelir modelinin yarısı veya önemli bir bölümünü tarım turizminden sağlandığı işletme türleridir. Örneğin, elma yetiştiricisi üretmiş olduğu elmaların yarısını komisyoncuya satarken diğer bir yarısını tarım turizmi kapsamında doğrudan çiftlikte (satış, kendin topla, ağaç kiralama) veya çiftlik dışındaki pazaryerlerinde satıyorsa bu işletme tarım turizmini tümleyici işletme modelinde yapmaktadır

Tam İşletme Modeli

Çiftliğin tamamen tarım turizmine yönelik faaliyette bulunmasıdır. Örneğin çiftlikte gününbirlik veya hafta sonu turları için çiftlikte üretilen sütlerden yoğurt ve peynir, lor yapmak için mandıra açmak, pansiyon çalıştırmak gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Bu tür işletmelerde gelir modeli tarım turizmine dayanmaktadır.

Türkiye’de Çiftlik Turizmi Uygulamaları

Türkiye’de tarım turizmi uygulamalarına baktığımızda bu konuda Buğday Derneğinin TaTuTa projesi ile öncülük yaptığı görülmektedir. TaTuTa “Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası” projesinin kısa adıdır. Projenin ana amacı Türkiye’de ekolojik tarımla geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Proje kapsamında gönüllü; işgücü, bilgi ve/veya tecrübe desteği sağlayarak çiftlikte gönüllü olarak çalışan kişi şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışma karşılığında gönüllünün konaklama ve yemek ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanır. Konuk ise; konaklama ve aldığı hizmetlerle ilgili mali desteğini aracısız olarak çiftliğe veren kişidir. Çiftlikte çalışma zorunluluğu yoktur. 2014 yılı itibarı ile proje kapsamında 98 adet çiftlik yer almaktadır (www.bugday.org).

Rize İlinde Çiftlik Turizmi Potansiyeli

İlin çiftlik turizmi için mevcut potansiyelini ortaya çıkarmak, çiftlik turizminin uygulanabilirliğini belirlemek açısından yol gösterici bir nitelik taşıyacaktır. Bu kapsamda, Rize de tarım ve hayvancılığın genel yapısı araştırılmıştır. Çiftlik turizmi için sadece gerçekleştirilebilecek zirai aktiviteler değil aynı zamanda benzerlerinden ayırt edilmesini sağlayan, mimari özellikler, yöresel mutfak, el sanatları ve gelenekler gibi kültürel

öğeler de önemlidir. Dolayısı ile çalışmada bu unsurlara da kısaca değinilmiştir.

Tarımsal Faaliyetler

Rize de 2013 yılı itibarı ile işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler alanı toplamı 54.985 (ha) dır. Toplam işlenen tarım alanı 749 (ha) olup; tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alanı 393 (ha), sebze bahçeleri alanı 350 (ha), süs bitkileri alanı 5 (ha) dır. Uzun ömürlü bitkilerin toplam alanı 54.237 (ha) olup; diğer meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı 3.688 (ha), kivi 351 (ha), çay (yaş) 50.198 (ha) yem bitkileri alanı 5 (ha) dır İstatistiklerden de görüldüğü üzere ilde tarım alanlarının büyük bir kısmını çay ekimi oluşturmaktadır. Tablo 2 de, çayın üretim miktarına bakıldığında ise 798.201 ton olduğu görülmektedir Muz, incir, avacado ve kivi meyvesi çaydan sonra ikinci ürün durumundadır ve üretim miktarı 2013 yılında 6.389 ton olarak gerçekleşmiştir (www.tuik.gov.tr).

Tablo 2. Meyvelerin Üretim Miktarları, 2013 (Ton)

Yıl	Toplam	Çay (yaş)	Diğer meyve.	Muz, incir, avakado, kivi	Turunçgiller	Zeytin ve diğer sert kabuklu.
2013	812 680	798 201	3 301	6 389	6 389	2 092

Kaynak:www.tuik.gov.tr., 2014.

Sebze üretimine bakıldığında ise; toplam 1618 ton sebze üretimi yapıldığı görülmektedir.

Rize’de 2013 yılındaki organik tarım üretim miktarı 2009 yılına göre %509,1 oranında artarak 22 275 tona yükselmiştir. Organik tarım yapan çiftçi sayısı 9.133 kişidir. 3393 (ha) alanda 22.275 ton organik üretim gerçekleştirilmiştir (www.tuik.gov.tr).

Rize yöresinde ihlamur + çay + diğer meyve ağaçları iç içe kültürasyon uygulaması, çay + kivi, armut + çay + mandalina + portakal, çay + mısır + fasulye + ihlamur sıra karışımı iç içe kültürasyon uygulamaları yapıldığı da gözlemlenmektedir (Yazar, 2011: 42).

Ayrıca Rize de yöre halkı kırsal ev bahçelerinden hem sebze ve meyve ihtiyacını karşılamakta, fazlasını da kendi imkanları ile satmaktadır. Yapılan gözlemler ışığında çoğunlukla ev bahçelerindeki fazla ürünlerin büyük çoğunluğu da değerlendirilememektedir. Kırsal ev bahçelerinde yetiştirilen sebze ve meyvelerin büyük çoğunluğu organik gübre kullanılarak yetiştirilmektedir. Yine ev bahçelerinde elde edilen birçok ürün yerel pazar sınırlarını aşamamaktadır. Bunların başında Trabzon hurması ve karayemiş gelmektedir. Ardeşen armudu ise üretimin fazla olduğu dönemde Trabzon’da yerel imkânla pazar bulmaktadır (Yazar, 2011: 32). Dolayısı ile çiftlik turizmi

vasıtasıyla bu ürünler ekonomik değere dönüştürülebilme imkanı bulacaktır.

Rize yöresinde halkın çok yönlü yararlandığı ihlamur ağacı, yazın ev bahçesinin hoş kokularla dinlendirici özelliğini arttırmaktadır. Ihlamur çayı ile de kış mevsiminde soğuk algınlıklarına karşı evlerin doğal şifa kaynağıdır. Ayrıca yetiştirilme şekilleri toprağı da heyelandan korumaktadır. Bunun yanı sıra bal kalitesinin artırılmasında da etkilidir ayrıca çiçekleri ile peysaja da katkı sağlamaktadır. Ihlamur ise, Rize yöresinde halkın hayvancılıkta en fazla yemlik yaprak aldığı türdür. Ihlamuru yöre halkı köklendirme ile kendisi fidan elde ederek veya satın alarak bahçesinde yetiştirmektedir.

Karayemiş meyvesi, canlı çit olarak dikilmesi yanında herdem yeşil olması peyzaj amaçlı dikimi için de öne çıkan bir ağaçtır. Ancak yöreden elde edilecek meyveler uygun koşullarda pazar bulursa yöre halkına ekonomik yönden destek sağlanmış olacaktır (Yazar, 2011: 34).

Dünyaca ünlü ve çok az bir ekim alanında yetişen puro tütününü, Rize'nin Pazar ilçesinde yetişir. Puro tütününü bu ilçemize özgü bir endüstri bitkisidir ve Pazar purolarının yapımında kullanılır. Puro tütününü diğer tütünlerden ayıran en büyük özellik yapraklarının 1 metre civarında oluşudur. Diğer tütünler gibi kıyılmayan bu tütün, iç sargılık, dış sargılık ve dolguluk olarak üç aşamada kullanılır (www.rizeozelidare.gov.tr).

Hemşin İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürü Dursun Ali Akpınar 2012 yılında organik tarım havzası ilan edilen ilçede doğal tarım ürünleri araştırma oluşturma ve vatandaşları teşvik etme yönünde yürüttükleri çalışmalardan biri olan kayın mantarı ile ilgili olumlu sonuçlar aldıklarını ifade etmiştir (www.kalkanderehaber.com).

Hayvancılık

Rize ilinde sığır 23.753 adet, koyun 6.440 aet, keçi 17.335 adet, kümes hayvanları sayısı 12.357 adet, at, katır ve eşek 98 adettir. (www.tuik.gov.tr). Rize'de kültür ırkı olarak jersey ırkı olup, az sayıda da Montofon ve Holstein ırkı sığır bulunmaktadır. Rize'de 40 adet alabalık çiftliği vardır. Proje kapasiteleri 1.268 ton/yıl, fiili üretimleri ise 1.073,5 ton/yıl'dır.

Arıcılık faaliyetleri ise; 2007 yılı itibarıyla, il genelinde eski tip kovan (kara kovan) sayısı 4.159 adet, yeni tip kovan 62.952 adet olmak üzere toplam 67.111 adet kovan bulunmaktadır. Arıcılıkla uğraşan köy sayısı 303 tür (www.rize.gov.tr). 2013 yılında bal üretimi; 793 tondur (www.tuik.gov.tr).

Gastronomi

Çiftlik turizmi uygulamalarında zirai üretim kadar aynı zamanda yöresel kültür ve özellikle mutfak ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda gastronomi de araştırılması gereken bir diğer turistik cazibe unsurudur.

Rize de genel olarak sabah kahvaltılarında; kaymak, muhlama, minci, reçel, tereyağı, yumurta, pekmez, bal, domates gibi besinlerin tüketildiği gözlenmiştir.

Öğlen ve akşam yemeklerinde ise; asude, cavla korkoti, cavloni, centuseri, ekşiaşi, gapçoni, getvaşi, hanskili, hoşmel, kabak tatlısı, kakaloni, korkoti, kukuti, mafuşi, makarna, meraconi, gibi yöresel yemeklerin tüketildiği gözlenmiştir. Ayrıca kış mevsiminde ise yaz mevsiminden farklı olarak kışın yetişmeyen kukuti, hanskili gibi yabani otlar tüketilmektedir.

Çamlıhemşin ilçesinde özellikle kurban bayramında yapılan Peqti adlı yemek ilgi çekici bulunmuştur ve bu yemeğe incelenen hiçbir kaynaktan rastlanmamıştır. Ayrıca kışlık hazırlıklar arasında yer alan hurma pekmezi ilgi çekici bir kışlık hazırlıktır. Yine kışlık hazırlıklar arasında yer alan hurma kurusuna da incelenen kaynaklarda rastlanmamıştır. (Dokur, 2009: 66-67).

Mısır ekmeği, fasulye çorbası, hopi (içiyle birlikte kurutulmuş fasulye) çorbası, kabak çorbası, arpa çorbası, fasulye tavalısı, tursu kavurması veya tursu tavalısı, pazı tavalısı veya pazı kavurması, tomara tavalısı veya kavurması, pazı dolması, lahana haşlaması, ezme lahana veya vurma lahana, lahana sarması veya etli lahana dolması, ısırgan yemeği, hamsili ekmek, hamsili pilav, hamsi köftesi, hoşmer, çumur, termoni, laz böreği, kabak sütlacı, pekmezli kabak gibi yöresel yemekler de bunlara ilave edilebilir.

Ayder Yaylası'nda, orman gülünden (Rhododendron) elde edilen bal, Anzer Yaylası'nda üretilen Anzer Balı da ulusal düzeyde tanınmaktadır.

Diğer Kültürel Özellikler

Diğer bölgelerde olmayan eşsiz güzellikteki doğa manzarası, mimari özellikleri, Rize halkının konukseverliği, yöresel kıyafetlerin halen daha kullanılıyor olması, kemeçe ve tulum çalma, horon oynama, bölgeye özgü atma adı verilen türküler, köylerde gelenek ve göreneklerin halen yaşatılıyor olması, el sanatlarının zenginliği gibi kültürel unsurlar da çiftlik turizmine katma değer sağlayacak diğer unsurlar arasında sayılabilir.

Rize de Mevcut Çiftlik Turizmi Uygulamaları

Rize'de Tatuta Projesi Kapsamında 3 adet çiftlik bulunmaktadır. Bu çiftlikler;

Ekodanıtap (Çamlıhemşin / Rize):

Çiftlik, bir dağın yamacında kurulmuştur. Etrafı Karadeniz'e özgü ağaç ve bitkilerle çevrilidir. 5 dönümlük arazi üzerine konumlandırılmış çiftlikte 22 kişinin turistik amaçla kalabildiği kütük evler bulunmaktadır. Üzüm, ahududu, elma, armut, yaban mersini, dağ çileği, erik, mantar gibi birçok ürün çiftliğin içinde yetiştirilmektedir. Ekolojik tarım prensiplerinin uygulandığı çiftlikte birçok tür sebze

de yetiştirilmektedir. Ev sahibinin kendi elleriyle yapmış olduğu barınakta kalan gönüllüler geldiklerinde tarımın yanı sıra marangozluk işlerinde de tecrübe kazanmaktadır.

Salim Candan Çiftliği (Hemşin / Rize):

Doğu Karadeniz'de konumlanmış çiftlikte anne, baba ve üç çocuk birlikte yaşamaktadır. Yılın büyük bölümünü köydeki bu evlerinde geçiren aile, yaz aylarında büyük baş hayvanlarını sürmek üzere ilk yaylarına, Ağustos ve Eylül aylarında ikinci yaylaya çıkmaktadırlar. Konuklara, geliş zamanlarına göre konaklama yeri ayarlanmaktadır.

Yusuf Coşkun Çiftliği (Hemşin / Rize):

Denizcilik yaparak dünyanın pek çok ülkesini dolaşan, ancak yöresinin samimiyeti, sakinliği, yabani hayat zenginliği ile başka yerde karşılaşamayan çiftlik sahibi doğduğu topraklara geri dönmüş ve ekolojik prensiplerle arıcılık ve bahçecilik yapmaya karar vermiştir. Yöresinin ilk ekolojik üreticisi olan çiftlik sahibi yaklaşık 60 kovanda arıcılık yapmayı hedeflerken, piyasada ekolojik sertifikalı petek bulunmadığı için kendi peteğini yapmak üzere kara kovanda doğal mum üretmektedir. Aile kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar sebze üretimi yapmakla birlikte sertifikalı organik çay da üretmektedir. Ailenin ürettiği bal ve yumurtaların yanı sıra sahip oldukları 30 dönümlük arazinin tümü sertifikalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çiftlik turizmi son yıllarda önemi giderek artan turizm sektöründe sürdürülebilir turizm yaklaşımı perspektifinde alternatif bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıkların en aza indirilebilmesi, tarımsal alanların daha iyi değerlendirilebilmesi, çiftçilere ve yöreye ekonomik katkı sağlaması ile de üzerinde durulan ve önemi yeni anlaşılmaya başlayan bir turizm çeşididir. Çalışmada bu kapsamda Rize ilinde çiftlik turizminin uygulanabilirliği araştırılmış olup, ilin potansiyeli ortaya konmaya çalışılmış ve aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

✓ Rize'de baskın olan tarımsal ürün çaydır ve dolayısı ile çiftlik turizmi kapsamında tarımsal faaliyet olarak öncelikli olarak bu ürüne odaklanılmalıdır. Dünyada çiftlik turizminde tarım ürünü olarak çayın kullanıldığı uygulamalar mevcuttur. Ayrıca çayın sahip olduğu çeşitliliğin ve kültürel unsurların da keşfedilmesiyle yeni bir alternatif turizm çeşidi olan çay turizmi de bugün dünyada yükselen yeni bir trend olarak görülmektedir. Hindistanın Assam, Darjeeling, Dooars, Cachar, Sylet Hills, Khangra, Kerela, Nilgiri, Terai and Travancore şehirleri dünyada çay çiftlikleri ile ünlenmiştir (www.teatourindia.com). Yine; Çin (www.tour-beijing.com,), Sri Lanka, (www.srilanka.fm/tea),

(www.visitkorea.or.kr), Japonya
(www.obubutea.com/teatours), Taiwan
(www.taiwaneatour.blogspot.com) çay turizmini ve çay üretim çiftliklerini turizm amaçlı kullanan ülkelerdendir.

✓ Rize'de yaygın olarak üretilen bir diğer tarımsal ürün kivi meyvesidir. Çiftlik turizminde bu üründe çeşitlilik sağlaması açısından kullanılabilir. Son yıllarda organik üretime verilen önem Rize'nin bir başka avantajıdır.

✓ İlin ballarının meşhurluğu ve arıcılıkla uğraşan 303 köyün bulunması bu köylerde de çiftlik turizmini uygulanabilir kılmaktadır. Rize'nin kendisine özgün zengin florası ve endemik bitkileri ile üretilen meşhur Ayder ve Anzer Balı, bal üretim aşamalarında bulunmak isteyen ziyaretçiler için alternatif bir ürün olarak çiftlik turizminde sunulabilir.

✓ Organik kayın mantarı üretimi ile ilgili elde edilen olumlu gelişmeler ilerleyen yıllarda mantar üretim çiftliklerinin de çiftlik turizmi kapsamında değerlendirilebilecek alternatif bir ürün olarak sunulabilir.

✓ Çiftlik turizmi daha çok çocuklu ailelerin katıldığı ve çocukların doğal hayatı tanımaları amacını güden bir amaçla da gerçekleştirilebilmektedir. Rize halkının sosyal ve kültürel yapısı çocuklu ziyaretçileri ağırlamaya elverişli bir imkan sunmaktadır.

✓ Rize ili, çiftlik içerisinde düzenlenebilecek etkinlikler ile de zengin bir çeşitlilik sunabilecek potansiyele sahiptir. Örneğin;

- Yöresel yemeklerin tanıtımına katkı sağlamak amacıyla yemek kursları düzenlenebilir.

- Salça, turşu, reçel, pekmez, tarhana, erişte, ekmek yapımı vb. ürünler hazırlanabilir. Aynı zamanda bu ürünlerin satışı da gerçekleştirilebilir.

- Çaylı dondurma, kurabiye, kek, tatlı vb. alternatif ürünler geliştirilerek çay turizmi konsepti içinde çiftlik turizminde alternatif bir ürün olarak sunulabilir.

- Doğa resimleri vb. uğraş alanları olanlar için zengin bir görselliğe sahip olan ilde çiftliklerde bu amaçla köşeler oluşturulabilir.

- Doğa ve çiftlik hayatını fotoğraflamak isteyenler için de imkanlar sunulabilir.

- Kitap okuma, satranç oynama vb. rekreasyon alanları düzenlenebilir.

- Hayvanları besleme, süt sağma, yumurta toplama, sap ottuyu yapma, mısır çöteninde mısırın dövülerek tanelerin koçandan ayrılmasının sağlanması vb. çiftlik işleri ile uğraşılabilir.

- Doğa yürüyüşleri düzenlenebilir.

- Çiftliklerin bir bölgede kümeleşmesi durumunda ortak programlar düzenlenebilir.

- Kemeçe, tulum, horon vb. folklorik öğelerden faydalanılabilir.

- Kilim dokuma, topraktan çömlek yapma, ahşap oyma, sepet örme vb. el sanatları

öğretilebilir Aynı zamanda satışı gerçekleştirilebilir.

✓ Çiftlik turizminin yaygınlaştırılması amacıyla yöre halkına konu ile ilgili bilgilendirici ve uygulamayı teşvik edici eğitim çalışmaları gerçekleştirilebilir.

✓ Yerel yönetimlerin desteği ile çalıştaylar düzenlenmesi vasıtası ile Rize ilini çiftlik turizmini uygulayan diğer destinasyonlardan farklı kılacak olan niteliklerin belirlenmesini sağlayarak özellikle tanıtım aşamasında kollektif bir oluşum sağlanabilir.

✓ Öncelikli olarak iyi bir pazarlama planlaması çalışmasıyla yol haritası oluşturulmalıdır. Pazarlama planlamasında ilk olarak yapılması gereken hedef pazarın belirlenmesidir. (eğitim grupları, çocuklu aileler vb.)

✓ Tanıtım broşürleri, videolar vb. hazırlanarak gerek geleneksel medya da gerekse sosyal medya da paylaşılabilmektedir.

✓ Talep oluşturmak amacıyla, il sınırları ya da çevre illerden eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği vasıtasıyla doğal yaşamı tanıtmaya vb. adı altında organizasyonlar düzenlenebilir.

✓ Ulusal ve uluslararası seyahat acentaları ile işbirliğine gidilebilir.

✓ ITFA (International Tea Farms Alliance) (www.teafarms.org), EuroGites - Avrupa Çiftlik ve Köy Turizmi Federasyonu (www.eurogites.org) vb. uluslararası birliklere katılabilir.

✓ Turizmde ulaşım kolaylıkları oldukça önemlidir. Dolayısıyla iç bölgelere olan ulaşım olanaklarının iyileştirilmesine önem verilmelidir.

✓ Çiftlik turizmine katılanlar büyük gruplar halinde seyahat etmemelerine rağmen bölgede düzenlenecek olan tarım ürünlerine dönük festivaller, çiftçi pazarları düzenlenmesi vb. ile çiftlik turizminin tanıtımına katkıda bulunulabilir aynı zamanda doluluk oranları da arttırılabilir.

✓ Çiftlik turizmine katılanlar özellikle güvenliğe hijyen koşullarına ve çevre korumasına önem vermektedirler. Dolayısı ile özellikle akademisyenlerden konuyla ilgili teknik ve bilgi desteği sağlanabilir.

✓ Markalaşma son derece önemlidir. Bu konu ile ilgili yerel yönetimlerin desteği ile çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Dokur N. (2009). Rize İli Çamlıhemşin İlçesi Köylerinin Yemek Kültürü Üzerine Bir Çalışma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi S.B.E. Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi ABD, Beslenme Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

European Commission (1998). Community Methodology on Tourism Statistics. Office for Official Publication of the European

Communities, Luxembourg. ISBN 92-828-1921-38.

Holdnak, A., Pennington-Gray, L. (2000). "Farm Tourism: A Case Study in Florida's Orange Groves", Parks & Recreation. Vol. 35, Issue 9. pp. 146-156.

Irshad H. (2010). "Rural Tourism – An Overview", Government of Alberta Agriculture and Rural Development.

Kodaş D., Sü Eröz, S. (2012). "Kırsal Turizm İle Kültürel Turizmin Bütünleşmesi", Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22), ss.169-174.

Leco, F., Pérez, A., Hernández, J.M. ve diğ. (2013). "Rural Tourists and Their Attitudes and Motivations Towards the Practice of Environmental Activities such as Agrotourism", Int. J. Environ. Res. Volume:7, Issue:1. ISSN: 1735-6865, pp.255-264.

Mihailovic B., Moric I., (2012). "The Role Of Marketing Philosophy In Rural Tourism Development" Tourism and Hospitality Management. Vol. 18, No. 2, pp. 267-279.

Ray, N., Das Dillip K., Sengupta P. P. ve diğ. (2012). "Rural Tourism And It's Impact On Socioeconomic Condition: Evidence From West Bengal, India", Global Journal Of Business Research. Volume 6, Number 2, pp. 11-23.

Schilling B. J., Marxen L. J., Heinrich H. H. ve diğ. (2006). The Opportunity for Agritourism Development in New Jersey, The Report for the New Jersey Department of Agriculture.

Sezer B., Çakır A. (2009). "Turizmin Bölgesel Kalkınmadaki Önemi Tekirdağ Örneği", 1.Trakya Bölgesi Bölgesel Kalkınma ve Girişimcilik Stratejileri Sempozyumu. 16-18 Ekim, Edirne, ss.271-280.

Topcu, E. D. (2007). Agri-Tourism: As A New Element Of Country Planning, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Türkay, O. (2009). "Rekreasyon İşletmeleri", Turizm İşletmeleri. editörler: Şehnaz Demirkol, Burhanettin Zengin, Değişim Yayınları, 2. Basım.

Uygur Meydan S., Akdu, U. (2009). "Çiftlik Turizmi, Kırsal, Tarım ve Ekoturizminin Kavramsal Açından İrdelenmesi", Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:1.

Yazar M. K. (2011). Rize ve Trabzon Yöresinde Kırsal Ev Bahçelerinin Agroforestry Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Mühendisliği ABD., Trabzon.

Yılmaz, H. (2008). Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Eko Turizm Ürünü Olarak Tatil

Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik Swot Analizi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD., Afyon.

Zurnacı N. (2012). "Kırsal Turizmde; Girişimcilik ve Örgütlenme", Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 14 (22), ss.65-70.

<http://mkt.unwto.org/barometer>, Ekim 2014.

<http://obubutea.com/teatours>, 2014.

<http://taiwaneatour.blogspot.com>, 2014.

<http://teafarms.org>, 2014.

<http://teatourindia.com/index.html>, 2014.

http://visitkorea.or.kr/enu/SI/SI_EN_3_6.jsp?cid=257623, 2014.

<http://www.bugday.org/bugdaygil/Tatuta/?p=7&lang=tr#tatuta>, 2014.

http://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=5088, 2014.

<http://www.dokap.gov.tr/index.php/bolge-turizmi/>, 2014

http://www.empiretea.com/sri_lanka_tea_tour.htm, 2014.

<http://www.eurogites.org>, 2014.

<http://www.kalkanderehaber.com/haber/hemsindogal-kayin-mantari-tuttu-3272.html>, 2014.

<http://www.rize.gov.tr>, 2014.

<http://www.rizekultur.gov.tr/belge/1-60314/tesisler-ve-acenteler.html>, 2014.

<http://www.rizekultur.gov.tr/belge/1-73759/seyahat-acenteleri.html>, 2014.

http://www.rizeozelidare.gov.tr/default_b0.aspx?id=542, 2014.

<http://www.srilanka.fm/tea>, 2014.

<http://www.taiwanholidays.com.au/taiwan-tea-picking-adventure>, 2014.

http://www.tour-beijing.com/travel_blog/hangzhou_tour_080412.php, 2014.

<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/RIZE.pdf>, 2014.

http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2001-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html, 2014.